

Luonnonharrastajat ja suomalainen metsävaltio – kulttuurisokeus ja yhteiskuntapakoisuus uusien metsäliikkeiden perimärasitteina

ARI AUKUSTI LEHTINEN

Joensuun yliopisto, maantieteen ja aluesuunnittelun laitos

Lehtinen, Ari Aukusti (199x). Luonnonharrastajat ja suomalainen metsävaltio – kulttuurisokeus ja yhteiskuntapakoisuus uusien metsäliikkeiden perimärasitteina. (Nature as a hobby – social blindness weakening the reliability of new forest conservation groups). Terra 106: 1, pp. 12–19.

The article handles the prejudices and stereotypes strongly afoot in the Finnish forest debate. Firstly, the actual mechanisms and processes through which the debate proceeds will be examined. This part will include an interpretation of the ongoing restructuring of the power relations between the main interest groups (rural residents and forest owners, forest conservationists, the industry). Secondly, some important rural images of conservationists reproduced within the debate will be highlighted. A comparison between these images and »performing» activists is included. Thirdly, a critical evaluation of the Finnish forest conservation strategy will take place. This conclusive part of the article will examine the »social blindness» sometimes so dramatically demonstrated by the conservationists.

Ari Aukusti Lehtinen, Department of Geography and Regional Planning, University of Joensuu, P.O. Box 111, SF-80101 Joensuu, Finland.

Kärjistysten avulla on aina ollut helppo käydä keskustelua; arvostella vaikkapa sulkeutunutta metsäsuomalaista sielunmaisemaamme tai purkaa kaunojaan jyrkkien vastakohtien mielikuvamaailmaan; esimerkiksi etelän ja pohjoisen, Helsingin ja muun Suomen sekä luonnonsuojelun ja työllisyshuolien epäsuhtaan. Kaupunkilaisten luonnonharrastajien ja aktivistien myyttiset hahmot ovat kirjoittaneet lukuisat hymynkareet kuin sadatuksetkin Metsä-Suomen maakunnissa. Kulttuurinen kuilu takametsien isäntien ja Helsingin risupartojen tai lettipäiden välillä on nykypäivänä harvinaisen leveä. U. Pekka Kinnunen (1993) kirjoitteli *Karjalan Maassa* vastikään tähän tapaan, kummastellen *Suomen Luonnossa* ollutta Aura Koiviston (1992) artikkelia Koitajokea uhkaa 'kehitys':

»Aura Koivisto mainitsi myös, että julkisuudessa esitetyt Ilomantsin suojelupinta-alat ja prosentit eivät pidä paikkaansa ja pamautti samalla ikäänkuin vastapainoksi koko Pohjois-Karjalan metsiensuojeluprosentin 0,72. Tämä oli tarkoituksellista harhaanjohtamista, sillä läänissämme lähes kaikki suojelualueet ovat itärajan kunnissa. Samalla on todettava,

että Helsinki-painotteinen aarniometsien suojeluryhmä väittää, ettei Etelä-Suomessa ole suojeltavaksi esitettäviä kohteita. Se ei pidä paikkaansa. Radiossakin ovat asiantuntijat maininneet, että uhanalaisista pieneliöistä suurin osa elää lehdossa ja ikimetsissä. Heidän mukaansa juuri vanhoja lehtoja on Etelä-Suomessa, mutta niitä ei ole ehdotettu suojeltavaksi, koska ne sijaitsevat yksityisten mailla, ja ovat sen takia sekä lainsäädännöllisesti että taloudellisesti vaikeasti toteutettavia.

Edellä mainitsemani seikat eivät tarkoita sitä, ettenkö olisi luonnonsuojelun kannalla, mutten hyväksy sitä, että sen varjolla harjoitetaan väärää propagandaa. Kiihkoluonnonsuojelijat suorittavat sekä puheissaan että kirjoituksissaan nimenomaan valheellista vääristelyä. Aura Koiviston kirjoitelman lopussa mainitaan heidän olevan luontoaktivisteja. Ehkenpä kirjoitelma onkin tarkoitettu pohjustukseksi tulevaa kansalaistottelemattomuutta varten.»

Varsin kovaa puhetta. Kuinka paljon sitten tällaisessa luontoaktivistien leimaamisessa on todell-

lisuus pohjaa? Mistä kumpuavat moiset mörkökuvat? Olisiko mitään tehtävissä tämän syvän epäluottamuksen keventämiseksi? Olisiko luonnonsuojelun yhteiskuntasuhteessa jotain korjattavaa? Seuraavassa syvennytään näihin luonnonsuojelun peruskysymyksiin, erityisesti suomalaista metsäkeskustelua ja siinä viljeltyjä uhkakuvia tarkastellen.

Rintamamurtumia

Kotoisten ja hallitsevien ajatuslukkiumien varjossa suomalainen metsäkeskustelu on hakemassa uutta muotoa. Eturyhmät ja puheenparret ovat hahmottumassa totutusta poikkeavalla tavalla. Taustalla on metsäteollisuuden voimakas kansainvälistyminen viime vuosikymmenellä, mikä on tuonut epävarmuutta ja suhdanneherkkyyttä kansalliseen metsäpolitiikkaan. Yritysstrategiat ovat erkaantuneet 'metsävaltion' (1) viitekehyksestä.

Näin esimerkiksi teollisuuden puunhankinnan reviiirit ovat ylikansallistuneet sitä mukaa kuin kotimaisissa puuneuvotteluissa on ilmennyt puun saantiin tai hintaan liittyviä erimielisyyksiä. Vastaavasti tuotteiden markkinoinnissa keskieurooppalaisen kuluttajan entistä ympäristötietoisempi ostokäyttäytyminen on heijastanut yritysten investointiratkaisuihin. Kiertokuidun merkityksen kasvu on ohjannut kapasiteetin laajennusta lähelle kulutuskeskuksia, eurooppalaisten suurkaupunkien kierrätyspaperimarkkinoille. Samalla Suomessa paljon käytetystä sellun kloorivalkaisusta on tullut markkinariski.

Näiden muutospaineiden alla suomalaisen metsäsektorin perinteinen neuvotteluasetelma, jossa avainrooleissa ovat rahoituslaitokset, keskeiset suuryritykset, yksityis- ja valtionmetsätalouden yksiköt sekä metsänomistajat etujärjestöineen, on hitaasti murtumassa uudenlaisiksi yhteistyökuvioksi. Erityisesti metsäliikkeiden ja luonnonsuojeluorganisaation yhteyksien vahvistuminen 'metsävään' puolelle, yli monikymmenvuotisten rintamalukkiumien on ollut silmiinpistävää. Esimerkiksi luonnonsuojelijoiden puheenvuorot suojelualueiden ostomäärärahojen puolesta ovat saaneet myönteistä vastakaikua varsin yllättävältä taholta: maanomistajapiireistä. Muunmuassa lehtometsien ja rantamaiden myyminen suojelualueiksi on koettu paikka paikoin mielekkäänä yhteistyömuotona. Toisaalta kansainvälisen ympäristötietoisuuden kuluttamisen herättämä metsäteollisuus on joutunut hakeutumaan keskusteluyhteyteen metsäliikkeiden kanssa. Kamppailussa lopputuotteiden markkinaosuuksista mielikuvien tuottaminen on saanut merkittävän aseman, eikä

kansainvälistä ympäristöliiketoimintaa ole enää voitu sivuuttaa reunailmiönä.

Mutta mitä tällainen uudelleenryhmittymisen on tarkoittanut metsäliikkeille? Miten nämä tiivistyvät kansainväliset yhteydet ja kansalliset rintamamurtumat ovat heijastuneet liikkeiden rooliin suhteessa kansalliseen valtakulttuuriin? Entä metsäliikkeiden vastakulttuurinen merkitys ja asema kansalaisyhteiskunnan (2) piirissä? Vielä kohdentaen: kuinka paikalliset ja kulttuurispesiifit luonnon käytön muodot on kyetty huomioidaan metsäliikkeiden piirissä, joilla toiminnan motiiviperusta on leimallisesti kummunnut yleismaailmallisen ekologisen huolen pohjalta? Nämä kysymykset voidaan ymmärtää aivan keskeisinä 1990-luvun kotimaisen metsäliiketoiminnan haasteina, vaikkakin niillä on varsin syvät juuret modernin yhteiskunnan luontosuhteen historiallisen perustan laskussa.

Jatkossa käsitelläänkin suomalaisia metsäkonflikteja niiden historiallista taustaa vasten; tarkastellaan nykyisten metsäliikkeiden aatesidoksia sekä roolia aikamme kohtalonkysymysten äärellä. Lähestymistapa ei ole kronologinen, vaan metsäkonfliktien nykytematiikkaan sitoutunut: viimeaikoina esillä olleiden suojelupuheenvuorujen historiallisia sidoksia jäsentävä.

Kamppailu viimeisistä ikimetsistä

Viime vuosien metsäkeskustelussa vanhojen metsien kohtalo on ollut paljon esillä. Metsäluonnonsuojelun perustelut ovat nousseet alkuperäisen luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta. Uhanalaisten lajien inventointi on nähty suojelutyön keskeisenä sisältönä. Onkin ollut varsin hämmäntävää, että viimeiset aarniometsämme ovat joutuneet hakkuu-uhan alle, vaikka puun kasvulaskeumat ovat jo pitkään ylittäneet usealla kymmenellä prosentilla vuotuiset hakkuumäärät. Puurakainetta luulisi riittävän nyt muuallakin kuin ikimetsissämme.

Hakkuiden ulottumiselle vanhoihin metsiin voidaan löytää useita syitä, joista ehkä tärkeimmät juontuvat metsätalouden kestävyyslaskutavasta. Kestävyttä mitataan mekaanisesti kuitioittain; puun vuotuisen kasvun ja poistuman yhtälöillä. Hakuusäästöt syntyvät näiden erotuksesta. Tuo erotus on jo perinteisesti koettu suomalaisen metsätalouden perustaksi: puun hukkaan menemistä on taivasteltu siinä, missä kasvun täysimääräistä hyödyntämistä on pidetty tavoitteena (*Metsä 2000*; 1985, 1992)

Nuorten ja voimakkaan kasvun iässä olevien viljelymetsien vuotuista satoa on kuitenkin käytännössä varsin vaikea täysimääräisesti hyödyn-

tää, mikä taas on siirtänyt paineita vanhojen, hakkuukypsien metsien käsittelyyn. Vanhojen metsien hakkuilla siis haetaan reaalista pohjaa niille laskelmille, jotka osoittavat puumäärän vain kasvavan vuosi vuodelta metsissämme – ja näin myös yhä suuremman osan mätänevän metsiimme hyödyntämättömänä. Metsistämme halutaan ottaa irti enemmän, koska laskelmat siihen viittaavat – ja samalla ikäänkuin velvoittavat. Metsänhoidon tehostuminen menneillä vuosikymmenillä on vaatinut melkoista taloudellista panostusta, eikä näiden investointien haluta nyt valuvan hukkaan. Hukkaan valuminen tässä tarkoittaa puun kiihtyvän kasvun pysymistä metsäluonnon kiertokulun osana.

Juuri tämä asetelma – puun hukkaan menemisen pelko – voidaan nähdä suomalaisen metsäkysymyksen ytimenä. Sotienjälkeisen viljelymetsätalouden tehostumisen perintönä Suomessa yhä ylläpidetään metsätalouden koneistoa, jonka perimmäinen metsäkuva rakentuu hakkuiden täysimääräistämisen varaan. Ikään kuin nyky-Suomessa olisi mahdollista toteuttaa yksiviivaista, kansallisesti koordinoitua metsäpolitiikkaa välittämättä metsäkuulttuurimme sosiaalisista kerroksista ja arvostuseroista sekä tiivistyvistä ylikansallisista yhteyksistä. Aivan kuin lähihistoriamme ei osoittaisi täysimääräisen puunoton mahdottomuutta; sitä, että käytännössä vuotuinen hakkuumäärä on pääsääntöisesti jäänyt useita kymmeniä alle sadan prosentin.

Edellä luonnehdittu metsätalouden kestävyden mitta – kuutiokalkyyliit – paljastaa myös erään modernin luontosuhteen avainongelman: luottamuksen siihen, että luonnosta on mahdollista nostaa esiin ehdottomia totuuksia, jotka ovat suoraan käytettävissä luonnonvarapolitiikan perustana. Metsätalouden kestävyden mittaaminen kuutioin tarkoittaa, että metsäluonnon kasvuvuomasta poimitaan indikaattori, jolla katsotaan olevan kumoamaton arvo metsäpolitiikassa. Ikään kuin indikaattorin ja laskutavan valinnat, saati sitten kalkyylien ja tulosten käyttöyhteydet eivät olisi läpikotaisin kulttuurisia ja arvosidonnaisia toimia.

Tämä metsätalouden kalkyylien kritiikki voidaan kääntää – ja se tuleekin kääntää – myös metsäluonnonsuojelun mekaanisten mittausten ja luonnosta kumpuavien ehdottomuuksien arvosteluksi. Missä määrin luonnonsuojelun perustaksi riittää lajistollinen monimuotoisuus? Miten metsäluonnon inventointituloksia voidaan käyttää metsäpolitiikan kestävyden mittapuuna?

Yhtä lailla näihin kysymyksiin vastausta on syytä etsiä kulttuuristen arvostusten ja käytäntöjen piiristä. Suora luonnon mittatulosten siirtäminen päätöksentekoon on kulttuuristen luonnonku-

vien ja käytäntöjen moninaisuuden aliarvioimista. Se on tiettyjen läntisten, universaaleiksi ymmärrettyjen luonnontieteellisten lainalaisuuksien tarjoilemista yhtenä ja ehdottomana luonnonsuojelun mittapuuna.

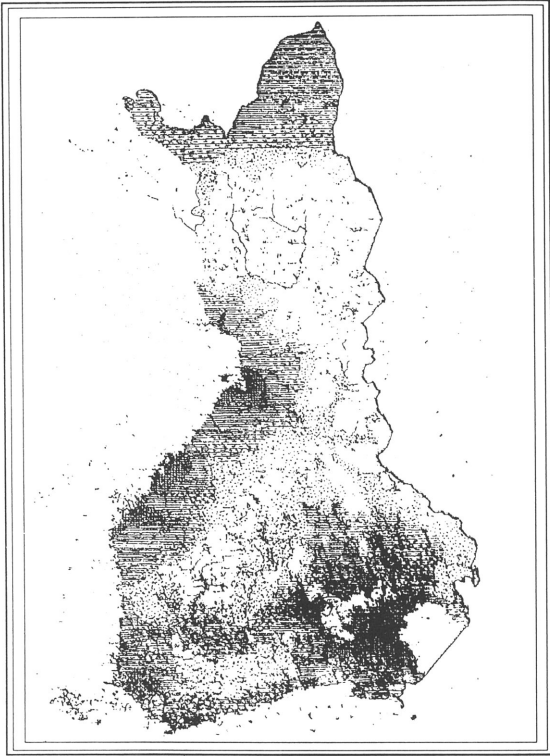
Metsäliikkeet ja luonnonsuojelupatriarkaatti

Metsien suojele Suomessa on alkujuuriltaan rakentunut varsin autoritaarisen ohjauksen ajatukselle. Talonpoikaisen »metsänhaaskauksen» esittämiseksi Suomeen tuotettiin saksalaismallinen metsähallinto 1800-luvun jälkipuoliskolla (von Berg 1988). Laivanrakennuksen, tervanpolton ja kaskeamisen jättämät räiskiöt herättivät metsän loppumisen pelkoa, mikä sitten johtikin metsän hävittämisen kieltävään lainsäädäntöön.

Gyldenin kartta vuodelta 1850 kuvaa tuonai-kaista metsäkuva Suomessa (kuva 1). Asutettujen seutujen lähimetsät oli paljolti hävitetty, mistä myös lukuisat kirjalliset kuvaukset, maalaukset ja valokuvat kertovat. Vähemmälle huomiolle tuossa kartassa ja tuolta ajalta on jäänyt se, että suomalaisessa metsäkuvasa vielä viime vuosisadalla oli runsaasti »valkoisia alueita». Laajat erämetsät pohjoisella Uudellamaalla, eteläisessä Hämeessä, Suomenselällä sekä Itä- ja Pohjois-Suomessa takasivat vanhan metsän lajistolle elinturvaa, eränkäynnille tilaa, kuten myös suomalaisen kansallisen identiteetin luotaajille metsäkuulttuurisen perustan.

Tuolloin, 1800-luvun puolivälissä, suomalaisen metsäluonnon monimuotoisuus rakentui ikimetsien ja eri sukkessiovaiheissa olevien lehti- ja sekametsien rinnakkaisuuden varaan. Viime vuosikymmeninä juuri vanhojen aarniometsien häviäminen on johtanut metsäluonnon ekologiseen yksipuolistumiseen. Tämä kehityslinja tuntuu turhan usein jäävän sen teollista metsätaloutta kuorruttavan hokeman varjoon, että puuta on tänään enemmän kuin koskaan metsissämme. Kasvavasta puuvarannosta huolimatta käydään tänään kamppailua näiden viimeisten valkeiden alueiden olemassaolosta, viimeisten takametsien tulevaisuudesta.

Viime vuosisadalta periytyy myös modernin metsäsuhteemme ja luonnonsuojelumme toinen kivijalka: Adolf Erik Nordenskjöld esitteli vaikutusvaltaisessa puheenvuorossaan vuonna 1880 ideaa pohjoismaisista valtionpuistoista. Ajatus alkuperäisluonnon muistomerkeistä sai pian runsaasti vastakaikua luonnontieteilijöiden piirissä Suomessa (Nordenskjöld 1891, *Geografiska Föreningens Tidskrift* 1891). Uudelle vuosisadalle siirryttäessä tämä keskustelu tuotti luonnonsuo-

Kuva 1. Glaes Wilhelm Gyldenin tekemä kartta Suomen metsien tilasta vuonna 1850. Tummat alueet kertovat metsän ylikäytöstä, mikä oli seurausta pääasiassa tervanpoltosta Länsi-Suomessa ja kaskeamisesta Itä-Suomessa. Yleisesti ottaen tuon aikainen huoli metsien loppumisesta perustui niihin havaintoihin, joita tehtiin matkustettaessa suurruutinaskunnan asuttujen seutujen halki. Näin ollen vähemmälle huomiolle jäi se tosiasia, että viime vuosisadan puolivälissä maassamme oli vielä runsaasti »valkeita alueita», kirveenkoskemattonta erämetsää. Nykyiset metsäkiistat eri puolilla Suomea ovat kamppailua näiden viimeisten ikimetsien kohtalosta (Åström 1978).

Fig. 1. The forest resources in Finland mapped by Glaes Wilhelm Gylden in 1850. The shadowed areas indicate the inhabited regions with no »proper forests» left (areal over-using is respective to the degree of shading), the more light-coloured areas refer to the remote districts, where abundance of forests still prevailed. The official fears of over-using the forest resources, if left uncontrolled under peasant's domination, were based on overviews after expeditions across the more populated provinces in Finland. Therefore, the wildernesses of Northern Uusimaa and Häme, the forests of Suomenselkä as well as the backwoods of the whole north-eastern Finland were underrepresented in these »national inventories». The present forest conflicts in different parts of Finland are, in fact, fights over the future of the last white areas in the Finnish forest map. (Åström 1978).

jelustrategian, jonka keskeisiä saavutuksia ovat mm. suojametsälaki (1921), luonnonsuojelulaki (1923), Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen perustaminen (1938) sekä laajat kansallispuisto-ohjelmat vuosina 1938 ja 1976.

Vuosisatamme luonnonsuojelustrategia laajeni vähitellen aktiivisten luonnontieteilijöiden työn oheisesta harrastuksesta yhdistystoiminnaksi, jonka laajat kansalaispiirit kokivat omakseen. Kuitenkin suojelun perimmäisenä ja hallitsevana pontimena säilyi luonnontieteellinen maailmankuva: luonnon säilyttämisen ja puolustamisen motiivi määriteltiin luonnontieteellisten tosiasioiden pohjalta. Tosin arvovaltaisten luonnonsuojelijoiden juhlapuheissa ja luontoretkien kuvauksissa ilmeni jo varhain myös luonnon elämysten ja maiseman estetiikan arvostamista (esim. Linkola 1941, Söyrinki 1941). Luonto määrittyi yhtäaikaaisesti sekä lajistojärjestelmäksi että ylevöittävien kokemusten lähteeksi.

Tällaisten luonnonkuvien tarjoileminen suojelutoiminnan lähtökohdaksi tarkoitti sitä, että sekä arkipäiväisten rutiinien lävistämät että yhteiskunnalliset, tuotantotoimintaan liittyvät luontosidokset jäivät käsittelemättä suojelukeskusteluissa. Näin myös suomalainen metsäkuulttuuri eri kerrostumineen sivuuntui ja luonnonsuojelun suhde teollisen modernisaation kotoisiin piirteisiin jäi varsin kritiikittömäksi. Suojelun katsottiin etenevän sitä mukaa kun suomalainen yhteiskunta vaurastuu ja sivistyy, mikä tuo samalla taloudellista ja henkistä tilaa pohjoisen luontomme alkuperäisyyden vaalimiselle. Suhde esimerkiksi metsäteolliseen kehitykseen jäi alisteiseksi (vrt. esim. Kalliola 1941).

Nämä kaksi suojelun peruslinjaa, metsän hävittämisen kieltäminen ja luonnon ihmiseltä suojaaminen, ilmentyivät ajan myötä eriytyvinä, lopulta jopa vastakkaisinakin metsä- ja luontosuhteemme virallisen kuvan koordinaatteina. Yhteistä näissä peruslinjauksissa on kuitenkin aina ollut kulttuurin ja yhteiskunnan vieraus. Metsän hävittämistä arvioidaan puuston kuutiokasvuun suhteutettuna, luonnon suojelua perustellaan lajistikriteerein ja uhanalaisuusindekseihin.

Viimeisen parin vuosikymmenen aikana on Suomessa kuitenkin kyetty jossain määrin tukevoittamaan metsäkeskustelun yhteiskunnallisia liitoksia (vrt. Haila et al. 1971, Reunala & Virtanen 1987, Donner-Amnell 1991). Tämä laajentuminen on myös tarkoittanut metsäluonnonsuojelun kahtiajakautumista. Perinteistä suojelustrategiaa on jatkettu kansallispuistokomitean (1976) viitoittamalla tiellä: suojeluohjelmia tuottaen ja uhanalaisten lajien listaa täydentäen. Pienimuotoisissa paikallisissa metsäkamppailuissa on sen sijaan saatu tilaa myös paikkakunta-kohtaisille ja

usein myös yhteiskunnallista kantavuutta omaaville ympäristönäkemyksille. Valitettavasti vain näiden uusien ryhmien voimavarojen niukkuus on tehnyt tukeutumisen perinteiseen suojeluorganisaatioon välttämättömäksi. Tämä on aina johtanut siihen, että uudet yhteiskunnalliset teemat ovat sulautuneet yleiseen kansalliseen suojeluohjelmointiin. Näin kävi Pohjois-Suomen erämaakeskustelussa ja näin on käynyt eteläisen Suomen paikallisissa metsäkonflikteissa, jotka on yhdistetty aarniometsäinventointiin.

Erityisesti 1980-luvulla alkuperäisen luonnon-suojelun merkitys kasvoi Suomessa merkittävästi ja näyttää siltä, että kuluvalla vuosikymmenellä, erityisesti metsäluonnonsuojelun piirissä, jatketaan samalla linjalla. Tästä viestittävät yhtä lailla kotimainen panostaminen aarniometsäkartoitukseen kuin kansainvälinen keskustelu luonnon monimuotoisuudesta, biodiversiteetistä. Yhteiskunta ja kulttuuri tuntuvat jälleen karkaavan kokonaan luonnonsuojelijoiden näkökentästä.

Paluu perinteiseen suojelustrategiaan on tarkoittanut sitä, että luonnonsuojelun luonto nähdään edelleen yhteiskunnasta ja yhteiskuntakehityksestä irrallisena, omalakisena kokonaisuutena. Luonto katsotaan kaikkialla samojen voimien ja prosessien alaiseksi, eikä kulttuurisille tekijöille anneta sijaa suojelugrandaatioissa.

Paperin ja mielikuvien tuottamista

Viime vuosikymmenellä erilaiset imagokampanjat nousivat entistä näkyvämpään asemaan suomalaisessa metsäkeskustelussa. Uuden vaiheen oireina toimivat Keski-Euroopassa julkisuuteen nousseet rinnastukset Lapin metsätalouden ja Brasilian sademetsähakkuiden välillä. Tällaiset journalistiset kärjistyksiset saivat metsäteollisuuden edustajat kyselemään omien metsäliikeaktivistimme isänmaallisuuden perään. Syyllisiksi nimettiin suoralta kädeltä, ilman tarkempia selvittelyjä, äänekkäimpiä metsäaktivisteja. Moisen kansainvälisen mustamaalauksen katsottiin olevan edesvastuutonta Suomen kansainvälisen markkina-aseman heikentämistä.

Metsäteollisuuden pelko markkinoiden menettämisestä johti lopulta, syksyllä 1992, Suomen Metsäyhdistyksen organisoimaan *PlusMetsä*-kampanjaan, jonka avulla haluttiin torjua kloorivalkaisuun, kiertokuitukysymykseen ja yleiseen metsien pahoinvointiin liittyvä »emootioiden uhka» (Kivelä 1992). *PlusMetsä*-kampanjan oli määrä levittää Eurooppaan tietoa siitä, että suomalaisten puunjalosteiden takana on metsä, joka kasvaa enemmän kuin sitä hyödynnetään. Suomalaisista *PlusMetsä*taloutta luonnehdittiin kampan-

jassa myös monikäytön tarpeet tunnustavaksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaavaksi.

Kampanjan symboli, tyylitelty puufiguuri, muuntui metsäkriitikoiden käsissä nopeasti monitoimikoneen renkaan painallukseksi, ja näin koko kalliin imagokampanjan kärki uhkasi katketa. Vastavetona Metsäyhdistyksen suunnalta kuusen alle sijoitettiin sitten sienikoria ja onnellista ydinperhettä korostamaan pohjoismaista jokamiehenoikeuden leimaamaa metsäsuhdetta.

Tällainen imagokilpailu lienee tullut jäädäkseen suomalaisen ja eurooppalaisen metsäpolitiikkaan. Metsäkiistat ovat yhä useammin symbolisia kamppailuja kuvitteellisessa todellisuudessa. Vaarana tässä on väistämättä se, että itse metsäteollisen rakennemuutoksen raaka todellisuus jää kokonaan mediakiistojen varjoon. Mieli-kuva-areenan valtaukset koetaan ehkä sellaiseen erävoitoksi, vaikka ne saattavat olla varsinkin merkityksettömiä metsäkulttuurisen tai -ekologisen modernisaation osatekijöitä. Tällaiset sivuusiirrot voivat olla perin edullisia yritysstrategien näkökulmasta katsoen – ja myös tarkasti etukäteen suunniteltuja.

Sekä mielikuvakilpailun että reaalisien rakennemuutoksen viimeaikainen vauhdikas ylikansallistuminen on näkynyt myös uudenlaisten yhteydenpito-ongelmien kasaantumisenä. Kieli- ja kulttuuripiirien rajat ylittävä integroituminen jo pelkästään Euroopan mittasuhteissa on osoittautunut hankalaksi prosessiksi, jossa vastakkain ovat törmänneet mm. kansalaisyhteiskunnan tarpeet sekä valtiolliset ja konsernikohtaiset intressit. Tästä on esimerkkinä 1990-luvun suomalainen devalvaatiovetoinen vientiyrittäjien tukipolitiikka, jolle on ollut vaikea löytää ymmärtämystä sen enempää Keski-Euroopasta kuin kotimaisen hyvinvointivaltion puolustajienkaan suunnalta.

Suomalaisten metsäyhtiöiden paperi- ja kartonkituotannon kapasiteetista on maamme rajojen ulkopuolella nykyisin jo reilu neljännes, kun se vielä 1980 oli 11 %. Muutos kertoo siitä, että kansallisia ja konsernien etuja on yhä vaikeampi nähdä yhdensuuntaisina – että puheet **meidän** metsäteollisuudesta ovat väistämättä jäämässä historiaan.

Uusien tehdasyksiköiden sijaintipäätöksiä tehdessään suuryritykset luonnollisesti vertailevat eri vaihtoehtoihin liittyviä paikallisia ja kansallisia etunäkökohtia. Eurokonsernien näkökulmasta on myös itsestään selvää, että kansalliseen yritysilmapiiriin pyritään aktiivisesti vaikuttamaan ja jopa kilpailuttamaan eri paikkakuntia keskenään. Tämä on ongelmallista erityisesti silloin kun paikkakunta tai maa on kapeasti yhdellä tai muutamalla tuotteella mukana maailmankaupassa.

Ylikansallistuminen on ilmennyt erityisen ongelmallisena pohjoisen havumetsävyöhykkeen metsätyömailla. Sekä suuryrityksillä että pohjoista luontoa puolustavilla järjestöillä on ollut vaikeuksia suhteuttaa toimintatapojaan taigan moni-ilmeiseen kulttuurikenttään. Tämä on käynyt erityisen selväksi Venäjän taigan kehitysvaihtoehtojen hahmottamisessa, missä myös suomalainen metsäosaaminen on saanut merkittävän aseman. Uusien pohjoisten metsäryhmien ansiosta koko taigan nykyinen ongelmavyöhyke on noussut näkyvästi julkisuuteen.

Eräänä tällaisena avainryhmänä on toiminut pohjoismaisesta aloitteesta 1990-luvun alussa perustettu *Taiga Rescue Network* (TRN), jonka tavoitteena on pohjoisen metsäekosysteemin monimuotoisuuden säilyttäminen. Taigaluonnon suojelu on TRN:n toiminnassa korostunut siinä määrin, että pohjoisten kulttuurien elinvoiman turvaaminen on mukana vain niiltä osin kuin kysymys on alkuperäiskansojen asemasta (Taiga News 1992). Boreaalisen metsävyöhykkeen muu yhteiskunnallinen aktiivisuus – inhimillinen kulttuuri koko kirjossaan – on rajattu TRN:n toimintatahariston ulkopuolelle.

Kuitenkin juuri metsäliiketoiminnan ja paikallisten, ei vain alkuperäiskansojen, metsäkulttuurien aito keskusteluyhteys voisi parhaimmillaan tuottaa merkittävän vastavoiman nykyiselle teollisen kolonialismin leimaamalle pohjoiselle luontosuhteelle. Tämä uusi kontrakti tarkoittaisi ennen muuta sen vastakkainasettelun purkamista, jossa paikallinen taloudellinen elinkelpoisuus ja luonnonsuojeluhankkeet asettuvat jyrkästi vastustusten. Tällöin työllistämishankkeet ja suojelualuerajaukset eivät ilmenisikään toinen toisiaan korville lyövinä toimina.

Tämä kontrakti on haaste luonnonsuojelun uudistumiselle. Miten kohdata tavallisten ihmisten arjen ongelmavyöhykset ja paikallisuuksien erilaistuneisuus suojelujärjestön keskustoimistolla – erilaisten kartoitus- ja inventointikalkyylien, ekologisten herkkyysien, biodiversiteettien ja uhanalaisuusindeksien keskellä? Miten löytää yhteinen kieli luonnosta, kulttuureista ja paikallisyhteisöistä huolestuneiden välille – yhteinen kieli ja strategia niiden mekanismien tunnistamiseen ja säätelyyn, jotka tuottavat sosiaalista syrjäytymistä, riskirakenteita ja luonnon ylikäyttöpaineita.

On ilmeisen selvää, että niin kauan kuin luonnonsuojelun ohjelman katsotaan muotoutuvan yksipuolisesti luonnontieteellisen tosiasia-aineiston pohjalta, ei kyseinen kontrakti ole mahdollinen. Pikemminkin yleistä ekologista monimuotoisuutta puolustavat ja monikansallisia kuluttajakampanjoita rakentavat aktivistit löytävät it-

ensä samasta pöydästä konsernipäällikköiden kanssa: sopimassa keskenään suojelurajausten ja teollisen luonnonvaratalouden jakosuhteista.

Yhteenvedo: luonnonharrastajan dilemma

Minkälaisia painotuksia sitten yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti avoin metsäluonnonsuojelu 1990-luvun kansainvälistyvässä Suomessa kantaisi? Mitä olisi metsäluonnonsuojelu, jolla olisi uskotavuutta ja kantavuutta niin metsä-Suomen isäntien ja maakuntapoliitikkojen kuin eurokonsernien yritysjohtajienkin ristivedossa? Lopuksi tätä luonnonharrastajan dilemmaa avataan viiden aiheen kautta, joissa kaikissa pureudutaan metsäkonfliktien ilmiöpinnan takaiseen yhteiskunnalliseen verkostoon.

Ensinnäkin, suomalainen metsäliike on hämmentävän epäjohdonmukainen suhteessaan nyky-muotoiseen metsäsektoriyhteiskuntaamme. Vaikuttaa siltä, että koko yhteiskuntasidosta ei ole haluttu edes nostaa strategiapalaverien asialistalle. Metsäliikkeiden ehdollistajana on kuitenkin aina ollut, ja tulee vielä pitkään olemaan ikioma yhden tuotteen alusmaamme. Tämän sidoksen arvioimisen tulisi välttämättä sisältyä liikkeen ja liikeaktivistien perusvalmiuksien rakentamiseen – biotooppien kartoituksen ja lajitunnistustehtävien rinnalla. Kuinka syvälle annamme Suomen vaipua siihen suhdanneheilahteluiden ahdinkoon, jollaisissa yhden tuoteryhmän, puunjalosteiden, viejämää väistämättä on. Kuinka pitkälle hyväksymme Suomen liukumisen yhä syvemmälle metsäteollisuuden raaka-aineperiferiaksi ja puolivalmisteiden tuotantoyksiköksi? Miten suhteutamme oman alusmaamme luonnon- ja kulttuuripeuran arvot vientikonsernien etunäkökohtiin? Missä määrin annamme oman kansallisen liikku-mavaramme määrittäytyä yritysstrategien ehdoilla?

Toiseksi, metsäliikkeen argumentaation kaiku-pohjana olisi varsin mielekäästä käyttää niitä lähistorian opetuksia, joita metsäteollisuuden surullisentunnetut virheratkaisut 1980-luvulla ovat tarjonneet. Olisiko esimerkiksi osa viime vuosikymmenen lopun metsäteollisuuden investointivirheistä voitu välttää, jos päätöksenteko olisi ollut avoimempaa? Tuotantokapasiteetin päällekkäisyys kaikissa keskeisissä paperilaaduissa on varsin paljastava esimerkki kapeakatseisten erillistarkaisujen kokonaisvaikutuksista. Mihin on tarkoitus markkinoida kaikki se sanomalehti-, lwc- ja sc -paperi, jota juuri valmistuneet ja Euroopassa rakenteilla olevat tehtaat tulevat lähivuosina tuottamaan? Mitä tapahtuu Suomen kan-

santaloudelle – ja esimerkiksi luonnonsuojelumäärärahoille – kun yhden tuotteen alusmaamme investoidaan ja hinnoitellaan ulos maailman paperimarkkinoilta? Suomalaisen yhteiskunnan nykyisessä saneerauksessaan on jo käynyt selväksi, mistä esitään maksumiestä, kun vientituotteiden ylitarjonnan alentama hintataso vie suomalaisilta puunjalosteilta kansainvälisen kilpailukyvyyn.

Kolmanneksi, metsäyhteiskuntamme ajopuomainen suhde ulkoisiin kehityshaasteisiin, eräänlainen selkä edellä tulevaisuuteen -strategia on hyväksytty yllättävän laajalti myös metsäliikkeen piirissä jonkinlaisena aina olleena ja olevana reaaliiteettina. Näin ollen kritiikki joustamattomien metsäteollisten rakenteiden sosiaalista haavoittuvuutta ylläpitäviä toimintoja kohtaan on jäänyt varsin näkymättömiin. Kulutustottumusten muutosten heijatusvaikutukset ovat tähän mennessä tulleet melkoisina yllätyksinä metsäteollisuudelle, ja aikaansaaneet vielä hyvin perinteisiä ympäristötietoiselle kuluttamiselle vastahankaisia mainoskampanjoita. Kuinka pitkälle voimme Suomessa hyväksyä tällaisen jarruttelun ja pelonsekaisen odottelun eurooppalaisten arvomuutosten edessä? Eikö näitä kouluesimerkkejä tulisi käyttää puheenvuoroissa, joissa hahmotellaan vaihtoehtoja nykyiselle metsäperustaiselle kehitykselle, esimerkiksi joustavan, kulttuuri- ja luonnonpiirteitä huomioivan tuotantojärjestelmän kehittämisessä.

Neljänneksi, itäisen Euroopan poliittinen uusiutuminen on heijastunut täällä Suomessakin perinteisen autoritaarisen hallintorakenteen kritiikkinä. Suomalainen nomenklatuura kuitenkin elää ja voi hyvin. Poliittisen päätöksenteon mallimmehan on rakentunut virkavaltaisen hallinnon muottiin, jossa komiteakäytännöllillä on keskeinen asema keskushallinnossa. Komiteakoonpanoilla tehdään politiikkaa. Metsäalan komiteoiden työskentelyssä on metsäteollisuudella perinteisesti ollut vahva edustus, eikä tätä käytäntöä ole koettu mitenkään ongelmallisena. Monet muut metsänkäyttäjärühmät ovat loistanee poissaolollaan, ja tämäkin on tulkittu jotenkin vallankäytön kulttuuriimme kuuluvaksi.

Minkälaisia metsäohjelmia saisimme aikaan, mikäli komiteakulttuurimme rakentuisi aidosti demokratian varaan – siis eduskunnan, ei virkavallan jatkeeksi; siis kansanvallan, ei elinkeinoelämän edusmiesten äänitorveksi? Metsäliikkeissä ei ole liiemmin kyseenalaistettu vahvojen komiteaedustajien roolia, joita on kutsuttu näihin tehtäviin Suomen luonnonsuojeluliiton mandaatilla. Samalla tosiasiallinen valta kehitysvaihtoehtojen tarjoilussa on siirtynyt muutaman komiteapoliitikon käsiin ja laajempi kollektiivi-

nen tahdonmuodostus on jäänyt toteutumatta. Tämä on tarkoittanut sitä, että institutionalisoituneen luonnonsuojelun piirissä vaihtoehtoa ei edellenkään kyetä piirtämään avoimen ja demokraattisen päätöksenteon varaan – sen sijaan luonnonsuojelunäkökulma on tarjoiltu päätöksenteoon ehdottomien, ikäänkuin luonnosta itsestään kumpuavien tosiasioiden perustalta.

Lopulta – viidenneksi – meidän on myös pohdittava vakavasti, mitä haluamme Suomesta löytyvän eurokonsernien kauden jälkeen? Puun energiakäytön ja mekaanisen jalostamisen kehittämistä sahateollisuuden piirissä ja rakentamisessa on meillä jo pitkään pidetty kemiallisen metsäteollisuuden varjossa – sellunkeiton ja kuidutuksen ehtoihin integroituna reunailmiönä. Mekaanisesta puutaloudesta voisi kuitenkin kehkeytyä paikallisia ja kansallisia eristyspiirteitä tukeva elinkeino siinä vaiheessa kun »eurokonsernimme» lopullisesti irrottautuvat suomalaiskansallisista siesteistään. Tämän kehitystien ennakoiminen tarkoittaisi aktiivista puuttamista nykyiseen sahteolliseen rakennemurrokseen, jossa itsenäisten sahojen olemassaolo on käymässä yhä epävarmemmaksi.

Luonnonharrastajan ja ympäristöaktivistin on varsin helppo siirtää yllä luetellut haasteet sivuun, oman kiinnostuksen piiriin ulkopuolelle. On paljon hauskempi kiertää metsiä, kartoittaa puhdasta luontoa kuin analysoida arkistoissa metsäteollisuuden viimeisempien siirtojen yhteiskunnallisia ja ekologisia vaikutuksia. Mutta niin kauan kuin tuota siltä luonnon ja yhteiskunnan keinotekoisien kuilun ylitse ei rakenneta, saavat metsä-Suomen isännät perusteita omille kaupunkilaisluonnonsuojelua karsastaville näkemyksilleen.

Viime kädessä kysymys on sen myönteisen yhteyden tukevoittamisesta mihin artikkelin alussa siteerattu U. Pekka Kinnunen (1993) viittaa puheenvuoronsa *Elämme etelän holhouksessa* lopussa:

»Jatkuvasti erämaassa asuvana haluan tuoda julki, että luonto ja sen kanssa eläminen on monipuolinen juttu. Sitä ei saa katsoa vain yhdeltä kantilta, vaan sitä pitää saada käyttää myös hyväksi. Metsästä, kalastan, marjastan, sienestän, valokuvaan luontoa ja teenpä vointini mukaan vähän savottaakin. Pidän itseäni myös luonnonsuojelijana, vaikken tällä kertaa kuulukaan mihinkään luonnonsuojelujärjestöön juuri siksi, että sen ovat vallanneet kiihkoilijat.»

Kukapa luonnonsuojelijoista ei tekisi tuota samaa luontoretkillään. Mutta kysymys kuuluukin: miten tuoda näkyviin niitä mekanismeja, jotka

tuottavat näitä keinotekoisia vastakkainasetelmia; jotka pistävät metsäsuomalaisen epäilemään etelän luonnonharrastajia kiihkoilijoiksi; jotka rajavat kaiken luonnon hyödyntämisen suojelun ulkopuolelle. Miten perustella näille epäilijöille, että luonnonsuojelu on perimmältään samassa rintamassa metsän monikäyttökulttuurin kanssa – monitoimikoneiden teollista monokulttuuria vastaan.

Alaviitteet

(1) Metsävaltiolla viitataan tässä (a) valtiometsätalouden organisaatioon, (b) metsäalan valtionyhtiöihin sekä (c) institutionalisoituneihin järjestö- ja eturyhmärakenteisiin niin yksityismetsätaloudessa kuin puunjalostuksessaakin. Mitään selkeää rajaa metsävaltion ja muun yhteiskunnan välille ei Suomessa kuitenkaan voida vetää, koska historiallisesti koko yhteiskuntamme on muotoutunut metsäsektorin rakenteistumisen kanssa yhtä matkaa. Metsävaltion ytimen muodostaa-kin voimakkaiden talousjohtajien, virkamiesten ja poliitikkojen verkko, jossa henkilökohtaisilla suorilla kontakteilla on keskeinen merkitys. Näin se muistuttaa monilta osin edesmenneen Neuvostoliiton nomenklatuuraa, joskin luonnollisesti pienoisuudessa (ks. Lehtinen 1991:77–109).

(2) Kansalaisyhteiskunnalla on usein viitattu (a) paikallisiin ja päivittäisiin elämäntapoihin sekä arkisiin tuotantotoiminnan ulkopuolisiin toimiin; erityisesti harrastus- ja kulutuspiireihin (esim. Cooke 1989, Harvey 1989). Toisaalta kansalaisyhteiskunta on myös rinnastettu (b) kansalaisaloitteiden, -aktioiden ja -liikkeiden kanssa, jolloin se on ymmärretty yhteiskuntaan aktiivisesti suhtautuvien ja sitä muuttamaan pyrkivien toimijoiden piirissä (esim. Touraine 1983, Taylor 1991). Tässä artikkelissa kansalaisyhteiskunta kattaa nämä molemmat kentät, mikä antaa mahdollisuuden niiden välisten suhteiden tarkasteluun. Artikkelin perimmäisenä kysymyksenä onkin selvittää sitä, miten nämä kansalaisyhteiskunnat ovat historiallisesti erkaantuneet toisistaan sekä sitä, miten tuo kuilu uusien yhteiskunnallisten liikkeiden, tässä tapauksessa metsäliikkeiden, ja paikallisen elämäntapojen välillä tänään ilmenee.

KIRJALLISUUS

von Berg, E. (1988). Kertomus Suomenmaan metsistä 1859. *Helsingin yliopiston metsänhoitotieteen laitoksen tiedonantaja* 30. Helsinki.

Cooke, P. (toim. 1989). *Localities. The Changing Urban and Regional System*. Unwin Hyman, Lontoo.

Donner-Amnell, J. (1991). Metsäteollisuus yhteiskunnallisena kysymyksenä Suomessa. *Teoksessa* Massa, Ilmo & Rauno Sairinen (toim.): *Ympäristökysymys*, 265–306. Gaudeamus, Helsinki.

Geografiska Föreningens Tidskrift 3. Helsinki 1891.

Haila, Y. & T. Rynänen & M. Saraste (1971). *Ei vetä rantaa rakkaampaa. Puunjalostusteollisuus vesisistöjemme pilaajana*. Weiling & Göös, Helsinki.

Harvey, D. (1989). *The Condition of Postmodernity*. Basil Blackwell, Oxford.

Kalliola, R. (1941). Luonnonsuojelusta ja sen tehtävistä. *Suomen Luonto* 1, 15–20.

Kansallispuistokomitea (1976). *Kansallispuistokomitean mietintö*. Komiteamietintöjä 88. Valtion Painatuskeskus, Helsinki.

Kinnunen, U. P. (1993). Elämme etelän holhouksessa. *Karjalan Maa* 4. 2. 1993, 2.

Kivelä, P. (1992). Suomalaismetsästä tavaramerkki. *Helsingin Sanomat* 24. 9. 1992.

Koivisto, A. (1992). Koitajokea uhkaa »kehitys». *Suomen Luonto* 51:10, 34–36.

Lehtinen, A. A. (1991). Northern Natures. *Fennia* 169:1, 57–169.

Linkola, K. (1941). Luonnonsuojelumme kehityksestä. *Suomen Luonto* 1, 7–12.

Metsä 2000 (1985). Pääraportti. Talousneuvosto, Helsinki.

Metsä 2000 (1992). *Tarkistustoimikunnan mietintö*. Komiteamietintö 5. Valtion Painatuskeskus, Helsinki.

Nordenskjöld, A. E. (1891). Festskriften »Per Brahes minne». *Geografiska Föreningens Tidskrift* 3, 267–269.

Reunala, A. & P. Virtanen (toim. 1987). Metsä suomalaisessa elämässä. *Silva Fennica* 21:4. Helsinki.

Söyrinki, N. (1941). Suomen Luonnonsuojeluyhdistyksen perustaminen ja ensimmäiset toimivuodet. *Suomen Luonto* 1,71–76.

Taiga News 1992. Newsletter on Boreal Forests 4. Taiga Rescue Network, Bengtsfors.

Taylor, P. J. 1991: The Crisis of the Movements. The Enabling State as Quisling. *Antipode* 23:2, 214–228.

Touraine, A. (1983). *The Voice and the Eye. An Analysis of Social Movements*. Cambridge University Press. Cambridge.

Åström, S. E. (1978). *Natur och byte. Ekologiska synpunkter på Finlands ekonomiska historia*. Söderströms, Tammisaari.